

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

Recep ÇELİK*

Özet

İzmir'i işgal eden Yunanlar bir süre sonra da Bursa ve çevresini işgal etmişlerdi. Başlangıçta halka iyi davranmaya çalışan Yunanlar bir süre sonra gerçek yüzlerini ortaya koymuşlardı. Megali İdea'yı hedefleyen Yunanlar bu sınırlarının içine Yalova'yı da almışlardır. Yunanların Bursa ve Yalova bölgesini işgalinden güç alan ve aşırı derecede şımaran yerli Rum ve Ermeniler Müslümanları topraklarından atma girişimlerine başlamışlardı. Yunanlar önce halka korku salarak onları göçe mecbur tutmuş, ardından kalan ve göçmeyenleri ise öldürmüşlerdi. Yunanların ve Rumların amacını anlayan Müslüman köylüler, köylerini boşaltıp dağlara sığınmış veya fırsatını bulup civar vilâyetlere ve İstanbul'a kaçmak zorunda kalmışlardı. Aynı zamanda bu süreç açlık, sefalet ve yokluğu da beraberinde getirmişti.

Yunan Ordusu ile Rum ve Ermeni çetelerinin işgal ve baskısı altında kalan Müslüman halk her türlü baskıya karşılık atadan dededen kalma silahlarla yerli müfrezeler kurarak direnmeye devam etmişlerdi. Bu müfrezeler hem Yunan Ordusu'yla hem de Rum ve Ermeni çeteleriyle çarpışmışlardı. Yunan işgali boyunca büyük miktarda halk civar vilâyetlere ve İstanbul'a bin bir zorlukla göç etmek zorunda kalmışlardı. Bu işgal sırasında kimisi şehit olmuş, kimisi evsiz barksız kalmış, kimisi de canını zor

RECEP ÇELİK

kurtarabilmişti. Bu dönemde Yalova'dan İstanbul'a göçenlerin sayısı 509 olarak tespit edilmişti. Bu insanlar Yunanların bölgeden temizlenmesinden sonra tekrar eski topraklarına dönmüşlerdi.

Anahtar Kelimeler: Yalova, İstanbul, Ermeni, Rum, Yunan, Osmanlı Devleti.

Giriş

Şüphesiz ki göç hadisesi, hangi millet ve din mensubunun başına gelirse gelsin bir insanlık dramıdır. Dolayısıyla tarihî olaylar neticesinde milletlerin yer değiştirme zorunda kalmaları, onların hafızasından kolayca silinemeyen derin izler bırakmaktadır.

Göç; kelime kökü itibarıyla göçmeyi, yıkılmayı, insanın köküyle bağının koparılmasını da içinde barındırmaktadır. Başkalarının hayat hakkını kendi elinde görme, onlara boyun eğdirme, şiddete maruz bırakma ve son aşamada savaş olarak şekillenen silsilenin belki de en haysiyetsiz merhalesi insanları göçe zorlamaktır.

Göç, kişinin yeni şartlara daha iyi uyum sağlamak maksadıyla ya da tabii, iktisadî, siyasî vb. mecburiyetler neticesinde yaşadığı cemiyeti ve sosyal çevreyi değiştirmesi, yabancısı olduğu yeni bir çevre ve insan topluluğuna katılma hadisesidir. Göçü cemiyetteki diğer değiştirmelerden ayıran başlıca ölçü, göç edenin eski sosyal ve ekonomik ilişkilerini değiştirmesi ve yeni yerleşim yerinde, yeni sosyal ve ekonomik ilişkiler kurmasıdır.

Bir oldubittiyle Almanların yanında I. Dünya Savaşı'na girmek zorunda kalan Osmanlı Devleti savaşın ilerlemesiyle birlikte içeride çeşitli sıkıntılarla karşılaşmaya başladı. Bütün güçleriyle Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışan İtilâf Devletleri, Çanakkale'de büyük bir bozguna uğradı. Bunun üzerine diğer cephelere yönelen bu devletler, Osmanlı Devleti ile yedi cephede birden savaşa girdi.

Yalova, hem deniz kenarı hem de karayla çevrili olması hasebiyle stratejik bir önem taşıyordu. Genellikle Yalova'nın sahil kesimlerine yerleşmiş olan Rumlar, esas olarak denizcilik ve balıkçılıkla uğraşıyorlardı. Ermeni ve

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

Müslüman nüfus ise genel itibarıyla Yalova'nın iç ve dağlık alanlarında yerleşik durumdaydılar.

İzmit ile Orhangazi arasında bulunan Yalova, İzmit-Karamürsel hattından gelen Ermenilerin geçiş yeri olmuş; Orhangazi'den Pazarköy'e geçerek Karamürsel hattına gelen Rumların da geçiş güzergâhı üzerinde yer almıştı.¹

Ermenilerin dış devletlerin etkisiyle çete hareketlerine girişmeleri üzerine Osmanlı Devleti, hem kendi çıkarlarını korumak hem de bölgedeki Ermenileri bu gibi etki ve faaliyetlerden uzak tutmak amacıyla bir sevk ve tehcir kararı aldı. Bu karar dönemin şartları içerisinde alınması gereken bir karardı. I. Dünya Savaşı şartları içerisinde birçok cephede İtilâf Devletleriyle savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti, diğer yandan içeride etnik unsurların isyan ve katliamlarıyla uğraşmak istemiyor ve cephe gerisinin emniyetini sağlamak istiyordu. Zira özellikle gayrimüslim unsurlar bir yandan düşman unsurlarla işbirliği yaparak Osmanlı ordularının durumunu zayıflatırken; diğer yandan da sivil halka saldırarak can ve mal kayıplarına yol açıyorlardı.

Mayıs 1915 tarihinde Meclis-i Vükelâ tarafından alınan kararla Ermeniler Halep, Suriye, Lübnan ve Zor'a sevk ve iskân edilmek isteniyordu. Mayıs ayında alınan sevk ve iskân kararı ancak Aralık 1915 tarihinde uygulanabilmişti. Bu süre zarfında Osmanlı Devleti, Ermenilerin silahlarını teslim etmesi için onlara belli bir süre vermişti.

27 Haziran 1915 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'nden Hüdavendigâr Vilâyeti'ne gönderilen telgrafta: "*Silah teslim müddetinin dolmasından dolayı Yalova, Karamürsel ve İzmit'te jandarma tarafından silah aramalarına başlanacağına, elde de arama yapmak için yeterli kuvvetin olduğuna, silah arama ve toplama işinin Dâhiliye Nezâretince ve idaresinin Hüdavendigâr Vilâyeti Jandarma Kumandanlığı'nın kontrolü altında İzmit Mutasarrıflığına yapılacağı*"² bildirilmekteydi.

¹ Geniş bilgi için Bkz. Münir Süreyya Bey, *Ermeni Meselesinin Siyasi Tarihçesi (1877-1914)*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu. 53, Ankara 2001 ve *Osmanlı Belgelerinde Ermeni İsyanları*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu. 99, IV, Ankara 2009.

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti (DH), Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (EUM.), 2. Şb., 8/93; DH. Şifre Kalemi (ŞFR.), 54/384 ve 54/378.

Tehcir kararıyla birlikte iyice azan Yalova'daki Ermeni çeteciler Samanlı dağları ile Katırlı (Esenköy) arasındaki yüksek dağ hattında bulunmakta idiler. Arazinin engebeli ve dağlık olması eşkıya takibini ve askerî harekâtı zorlaştırıyordu. Kurdukları çetelerle Müslüman köylerini basan Ermeniler, birçok kişiyi gözlerini kırpmadan öldürmüşlerdi. Devlet, bütün imkânsızlıklarına rağmen bir yandan cephelerde savaşı sürdürürken diğer yandan da eşkıya takibinde bulunuyor ve bu hususta gevşeklik gösterenleri uyarıyordu.

29 Ağustos 1915 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'nden Hüdavendigâr Vilâyeti'ne gönderilen şifreli yazıda: "*Jandarma kuvvetlerinin Yalova ve İzmit bölgesindeki köylere saldıran Ermeni çetelerini tenkilde sorumsuz davrandıkları, İzmit Mutasarrıflığı'na gerekli takibatın yapılması için alay kumandanını hemen bölgeye göndermesi emrinin verildiği, ayrıca bu meselede kusuru görülenlerin cezalandırılacağı*"³ bildiriliyordu.

Hüdavendigâr Vilâyeti'nden Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen yazıda ise: "*Bursa ve çevresinde faaliyet gösteren Ermeni çetelerini cezalandırmak için Orhangazi, Karamürsel, Yalova ve Gemlik'te jandarmalar tarafından yapılan aramalar hakkında Bursa Alay Kumandalığı'nın ayrıntılı raporu*"⁴ yer alıyordu.

1. I. Dünya Savaşı Sonrasında Yalova ve Çevresinin Durumu

I. Dünya Savaşı boyunca Yalova'da genellikle tehcirden kaçarak dağlık arazide saklanan Ermeni çeteciler savaş süresince Müslüman köylerini basarak sivil halkı öldürme ve yaralama faaliyetlerinde bulunmuşlardır⁵.

Savaştan yenik çıkan Osmanlı Devleti, 1918 yılında Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştı. Antlaşmayla beraber İtilâf Devletleri Anadolu'da yer yer işgal hareketlerine başlamışlardı. Bu işgallerden güç alan azınlıklar, özellikle de Ermeni ve Rumlar şımarmaya başlamışlardı.

1919 ve 1920 yılı başlarında Yunanlar henüz Yalova ve yöresini işgal etmemişlerdi. Ancak çeşitli sebeplerle yörede bulunan ve eli silah tutan halk

³ BOA, DH. ŞFR., 55/296.

⁴ BOA, DH. EUM., 2. Şb., 13/2.

⁵ Yalova ve Çevresinde Ermenilerin yaptığı katliamlarla ilgili geniş bilgi için Bkz. Muhsin Sevencan, *Yalova ve Çevresinde Belgelerle Ermeniler*, Yalova 2008.

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

çaresizlik içerisindeydi. Batı Anadolu'daki Yunan işgaliyle şımaran Ermeni ve Rumlar ise sevinç gösterisinde bulunuyorlardı. Zaten hemen her Müslüman aileden birkaç şehit verilmişti. Halkın üzerinde kâbus gibi çökmüş bir yas havası vardı. Köylerdeki gençlerin üzerindeki yarı asker, yarı sivil kıyafetler de bu yası havayı tamamlıyordu. Bitkin ve perişan halk sadece günlük işlerini yürütebilme telâşında idi. Otorite boşluğundan dolayı da bir asayişsizlik mevcuttu⁶.

Yalova Milli Mücadele döneminde üç defa işgale uğramış ve kurtarılmıştı⁷.

1) Yalova ilk olarak 7 Ağustos 1920 tarihinde işgal edilmiş, 21 Ağustos 1920 tarihinde kurtarılmıştı.

2) 5 Eylül 1920 tarihinde ikinci defa işgale uğramış, 9 Eylül 1920 tarihinde geri alınmıştı.

3) Son olarak, 23 Şubat 1921 tarihinde düşman işgaline uğrayarak 19 Temmuz 1921 tarihinde kurtarılmıştı.

2. Bölgedeki Rum ve Ermeni Çetelerinin Faaliyetleri

Yunan işgalinin giderek genişlemesi karşısında Osmanlı Devleti'nden ayrılmak isteyen Rumlar ve tehcirden saklanarak geride kalan Ermeniler bu otorite boşluğunu değerlendirmek istemişlerdi. Yalova civarında bir takım ayrılıkçı Rum ve Ermeniler Osmanlı Devleti'ni tanımadıklarını ve herhangi bir şekilde devlete vergi vermeyeceklerini ilan etmişlerdi. Fırsat buldukça da Müslüman Türk köylerine saldırmışlardı. Yalova ve yöresinde ayrılıkçı Rum ve Ermeni çetelerinin sesleri duyulmaya başlamıştı⁸.

Yunanlar, *Megali İdea*⁹ hudutları içine aldıkları Yalova'da çeteler kurdurtmuştu. Ayrıca Anadolu içlerine yapılan silah, personel ve cephane sevkine engel olmak için Rum ve Ermeni çetelerini destekleyerek faaliyete

⁶ Ahmet Akyol, *Anılar ve Belgelerle Kurtuluş Savaşı'nda Yalova*, Yalova 1998, s. 28-29.

⁷ Nuri Taner, *Yalova'da Milli Mücadele Günlüğü, 1920-1922*, Optima Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 6.

⁸ Akyol, *a.g.e.*, s. 28-29.

⁹ Megali İdea: Büyük Yunanistan'ı kurmak, Bizans'a ait olan toprakları tekrar alarak başkenti İstanbul olmak üzere Büyük Bizans İmparatorluğu'nu kurma hedefi.

geçirtmişlerdi. Yine Yunanlılar bu bölgedeki Rum ve Ermeni köylerine ajanlar göndererek buradaki çeteleri örgütlemiş ve Türk köylerinin üzerine saldırtmaya başlamışlardı.

Bu tarihlerde Yalova'da çok sayıda azınlık (Rum ve Ermeni) çetesi kurulmuştur. Bu Rum ve Ermeni çetelerinden tespit edilebilenleri ve reisleri şunlardır¹⁰:

- a) Katırlı-Çınarcık köylerinde: Anastas, Limbo, İnitoma, Tanaş ve Yorgi çeteleri.
- b) Çalica köyünde: Mihail ve Hristo çeteleri.
- c) Elmalık köyünde: Toma, Papa Yorgi, Kostı ve Lefteris çeteleri.
- d) Şakşak köyünde: Penik çetesi.
- e) Laledere köyünde: Ohannes çetesi
- f) Çengiler köyünde: Apik çetesi
- g) Hacımehmet Çiftliği'nde: Nihal çetesi, Fulacıklı Ormancı çetesi.

3. Yunan İşgali ve Yerli Müfrezelerin Kurulması

Yalova'nın uzun süre Yunanların elinde kalmayışının asıl sebebi, bölgede kurulan yerli müfrezelerin etkin çalışmasıydı. Bu müfrezeler hem yerli Rum ve Ermeni çeteleriyle hem de Yunan kuvvetleriyle çarpışmakta idiler.

Bu bölgede ilk kurulan müfrezeler şunlardır¹¹:

- a) Akköylü İbo Müfrezesi
- b) Burhaniye Müfrezesi
- c) Esadiye Müfrezesi
- d) Paşaköy Müfrezesi
- e) Arslan Ali Müfrezesi
- f) Kara Fatma (Fatma Seher Hanım) Müfrezesi
- g) Yalova Müstakil Bölüğü.

Akköylü İbo Müfrezesi başlangıçta bu bölgedeki Rum ve Ermeni çeteleriyle çatışıp onları etkisiz hâle getirmişti. İbo Müfrezesi denizyoluyla

¹⁰ Akyol, *a.g.e.*, s. 39-40.

¹¹ Akyol, *a.g.e.*, s. 18-24. Bu müfrezelerin faaliyetlerine dair geniş bilgi için bkz: Taner, *a.g.e.*, s. 157.

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

Gemlik'ten gelen Yunan ve yerli Rum çetelerini (Katırlı) Esenköy'de karşılamış ve çok şiddetli çatışmalar yapılmıştı.

Yalova ilk defa 7 Ağustos 1920 tarihinde Yunanlarca işgal edilmişti. Yunan ordusu ve ondan güç alan azınlık çeteleri Yalova'yı yakıp yıkmaya başlamışlardı. Akköylü İbo Müfrezesi ise (Katırlı) Esenköy'de Yunanlarla çatışmış ve düşmana büyük zayıatlar verdirmişti. Bunu haber alan Yalova İşgal Komutanı Yalova'yı boşaltmak zorunda kalmıştı. Yalova'nın Yunanlar tarafından boşaltılmasından sonra Yalova, Akköylü İbo'nun kontrolünde kendine özgü bir dönem yaşamıştı. Akköylü İbo'nun kurduğu müfrezeler ve ilişkiler sayesinde bölgeye İngiliz ve Yunan askeri çıkamamıştı. İlk işgal sırasında Yalova'nın köyleri arasında dinî ya da etnik kökenli çatışmalar olmamış; ama 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması ile olayların boyutu değişmişti. Yunanlıların da teşvik ve desteğiyle Rum ve Ermeni çeteler şırmarmaya, etrafı yakıp yıkmaya başlamışlardı.¹²

Yunanlar Yalova'yı işgal ettiğinde Akköylü İbo Müfrezesi dışında bölgede başka hiçbir müfrezeler yoktu. Akköylü İbo bölgeye hâkim olduktan sonra Yunan birlikleriyle çatışmasını sürdürmüştü. Bir şekilde tuzağa düşürülerek yakalanan Akköylü İbo Yunanlarca tutuklanarak Atina'ya götürülmüştü. Akköylü İbo yakalanıp Atina'ya gönderildikten sonra müfrezesi dağıtılmıştı. Bu sayede Yunan askerleri kolaylıkla Yalova'yı işgal etmişler ve Yalova için yeni bir dönem başlamıştı¹³.

Akköylü İbo Müfrezesi dağıtıldıktan sonra bölgede çeşitli müfrezeler kurulmaya başlanmıştı. Bu müfrezeler sayesinde Yunan ordusunun iç bölgelere girmesi ve katliam yapmaları engellenmişti. Ayrıca bu müfrezeler bölgedeki Kuvâ-yı Milliye'nin ve düzenli ordunun temelini de oluşturmuştu.

4. Yalova'daki Kuvâ-yı Milliye Faaliyetleri

Yunan ordusu işgali altında bulunan bölgelerde her türlü baskı, yıldırma ve öldürme hareketlerine karşı Müslümanlar direnmeye devam ediyordu.

¹² Akyol, *a.g.e.*, s. 18.

¹³ Akyol, *a.g.e.*, s. 18, 40; Taner, *a.g.e.*, s. 6, 12-18; Akköylü İbo Hakkında geniş bilgi için bkz. Hamdi Özkan, *Geçmişle Hesaplaşma Akköylü İbo*, İstanbul 1993.

Buldukları atadan, dededen kalma silahlarla kendilerini savunmaya çalışıyorlardı. Bu insanlar millî kuvvetlerin temelini oluşturmuşlardı.

Üsküdar Mutasarrıflığı'ndan İstanbul Valiliği'ne gönderilen 23 Haziran 1920 tarihli tahriratta: "*Karamürsel, Yalova, Adapazarı, Kandıra, Gebze ve önemli kazalara Kuvâ-yı Milliye'nin hâkim olduğu ve bu bölgelerde yaptığı faaliyetler*¹⁴" etraflıca anlatılıyordu.

Yine 27 Haziran 1920 tarihli Dahiliye Nezâreti tarafından gönderilen tahriratta: "*İzmit'in Kuvâ-yı İnzibatiye'den tahliye edilmesi üzerine Karamürsel, Yalova, Adapazarı ve Kandıra kazalarında toplanan Kuvâ-yı Milliye'nin Gebze ve Ömerli kazalarında İngilizlerle çatışmaya giriştiği, çatışmaların çeşitli mahallerde devam ettiği ve kaybolan iki İngiliz neferinin Kuvâ-yı Milliye'ye teslim edilmesinin muhtemel olduğu*¹⁵" bildiriliyordu.

9 Ekim 1920 tarihli Yalova Kaymakamlığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta da: "*Kuvâ-yı Milliye'nin Karamürsel'in Kızderbendi Rum köyüne saldırdığı ve köylülerin Yunanlıların verdiği silahlarla kendilerini müdafaa ettikleri, Karamürsel Kaymakam Vekili Refik Bey'in köye yardıma gitmediği ve Kuvâ-yı Milliye'ye iltica ettiği*¹⁶" belirtiliyordu.

5. İşgalci Yunan Kuvvetlerinin Bölgedeki Zulümleri

Başlangıçta bir süre halka iyi davranmaya çalışan Yunanlar kısa bir süre sonra gerçek yüzlerini ortaya koymuşlardı. *Megali İdea*'yı gerçekleştirmek için bölgenin boşaltılması gerekiyordu. Bunu yapmak için de en kolay yol olan öldürme veya göçe zorlama yolunu seçmişlerdi.

Bu konuda McCarthy eserinde önce Yunanların Türklerin elindeki silahları toplama girişiminde bulunup bunun için de muhtarlıklara emirler gönderdiklerini yazmaktadır. Sonrasında Osmanlı jandarmasının elinden silahların alındığını, arkasından da talan ve öldürme işine başlanıldığını, tahıl ürünlerinin yakıldığını, ağaçların meyvelerinin koparıldığı anlatmıştır. En sonunda köylerin de yakılıp yıkıldığını, Türklere ya sığınmacı olmak ya da

¹⁴ BOA, DH. EUM. Asayiş Kalemi (AYŞ), 42/12.

¹⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ, 42/40.

¹⁶ BOA, DH. EUM. AYŞ, 46/26.

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

ölmek seçeneğinin kaldığını ve Yunanların işgal ettikleri bölgelerde Türk köylülerini hiç ayırım gözetmeden boğazladıklarını anlatmaktadır.

Yine McCarthy, Yunanların bu katliam ve göçe zorlamayı, planlı bir şekilde yaptıklarını belirterek Yalova ve Gemlik kazalarının Yunan ordusu tarafından işgal edilmiş bölümünde Türk köylerinin yakılıp yıkılması ve Müslüman nüfusunun bölgeden kökünün kazınması amacıyla sistemli bir planın uygulandığını söylemektedir. Bu planı Rum ve Ermeni çeteleri uyguladığı hâlde, bu çetelerin Müslüman Türk nüfusu katletmek için Yunan komutanlardan talimat aldığını ileri süren yazar, eserinde, bazen bu çetelerin düzenli Yunan ordu birliklerinin desteğinden de yararlandıklarına değinmektedir. Ayrıca yazar, köylerin yakılmasının, kıyımların ve göçe zorlamanın Yunan ordusu ve Hükümeti tarafından yönetildiğinden hiç kuşkusunun olmadığını belirtmektedir¹⁷.

Yunanlar zaman geçtikçe planlarını hızlı bir şekilde uygulamaya koymuşlardı. Önce halka korku salarak onları göçe tabi tutmuş, kalan ve göçmeyenleri ise öldürmüştü. Bu konuyla ilgili incelediğimiz arşiv belgelerinde şu hususları tespit etmiş bulunuyoruz:

28 Ekim 1920 tarihinde Yalova kadısı, kaymakam vekili ve bidayet mahkemesi reisinin Meşihat'a gönderdiği tahriratta: *Yalova'yı işgal eden Yunanların köyleri yağmalayıp yaktıkları, çocuk ve erkekleri öldürüp kadınlara işkence ile tecavüz ettikleri* belirtildikten sonra: *Yalova'yı işgal eden Yunanların kaymakam, jandarma gibi devlet görevlilerini kazadan ihraç ettikleri, Yalova'nın köyler ve diğer yerlerle irtibatını kestikleri, bütün silahları toplayıp ekmek bıçaklarının dahi uçlarını kırarak halkı her türlü müdafaa vasıtasından yoksun bıraktıkları, buna karşılık Hıristiyanları silahlandırıp faciaya zemin hazırladıkları, kazanın Yunan Alay Merkezi olması sebebiyle Müslümanlara ait bazı evlerin boşaltılarak Yunan askerlerinin yerleştirildiği, evlerden zorla alınan kadın ve kızların Yunan kışlarına götürülüp tecavüz edildiği, Yalova'ya bağlı Çımarcık köyünde halkın camiye doldurulup kamçı ve sopayla dövüldüğü, paralarının alındığı bu sırada birkaç kişinin öldüğü, Taşköprü ile birçok*

¹⁷ Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün*, Çev: Bilge Umar, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1998, s. 317-318.

Müslüman köyünün yakılıp erkeklerinin götürüldüğü, çocukların öldürülüp kadınlara tecavüz ve işkence edildiği¹⁸ dile getiriliyordu.

3 Kasım 1920 tarihli Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen diğer bir tahriratta ise: "Yunanların Orhangazi ve Yalova'da Müslümanlardan topladıkları silahları Hıristiyanlara dağıtıp katliam ve yağmacılık yaptıkları" belirtilip devamında da: "Zindan Köyü Camii'nde bayram münasebetiyle toplanan Müslüman halktan yirmi üçünün şehit edildiği, Yunanların bölgede yaptıkları idamlar hakkında rapor hazırlayıp bir İngiliz subayıyla gönderilen emekli Binbaşı Memduh Bey'le Çınarcık köyü eşrafının götürüldüğü ve akıbetleri hakkında haber alınmadığı, Yalova'da halkın büyük çoğunluğunun hapsedildiği ve beş yüz bomba verilmediği takdirde şehrin yakılacağı tehdidinde bulunduğu, köy ve çiftliklerden yağmalanan hayvanların büyük bir kısmının Yunanistan'a gönderildiği, kalan hayvanattan ise pastırma ve sucuk yapıldığı, Karamürsel'i işgal eden Yunan kıtaatına Yalova'nın yerli Rumlarından da iki bin kişinin katıldığı¹⁹ belirtiliyordu.

6 Kasım 1920 tarihli Yalova kazası ahalisi adına Gökçedere köyünden Dursun namlı Said tarafından Sadâret'e gönderilen arizada ise: "Yunanların Yalova, Orhangazi ve Karamürsel'de yerli Rumlarla birlikte Müslümanları katledip halkın mallarını yağmaladıkları ve hayvanlarını Yunanistan'a gönderdikleri" bilgisi veriliyor, devamında ise "Yunanların Yalova'yı işgalleriyle birlikte Yunan medeniyetinin örneklerinin görülmeye başlandığı, Teşvikiye'de bayram namazı için toplanan halkın Yunan askerleri tarafından camiden çıkartılıp içlerinden yedi kişinin sopayla dövülerek öldürüldüğü, Müslümanların silahlarının toplanıp Hıristiyanlara dağıtıldığı, gayrimüslimler hariç ahalinin hayvanlarının yok pahasına alınıp Yunanistan'a sevk edildiği, yağma için Yunan askerlerinin ardından çuval ve öküz arabalarıyla gelen yerli Rumlar tarafından Müslümanların mallarının götürüldüğü, köyden köye gidişin engellendiği, yolda yakalananların akıbetinin meçhul olduğu, Çınarcık'ta cuma namazı esnasında çok sayıda Müslüman'ın şehit edildiği, yaralı ve hasta

¹⁸ BOA, Hariciye Nezâreti Siyasi Kısım (HR. SYS), 2620/57; Arşiv Belgelerine Göre Balkanlarda ve Anadolu'da Yunan Mezalimi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yayını, II, Ankara 1996, 318-320.

¹⁹ BOA, HR. SYS, 2619/25.

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

insanların Yalova ve Karamürsel dışına tedavi için çıkmalarına izin verilmediği²⁰” anlatılıyordu.

2 Aralık 1920 tarihli Dâhiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta da: “Yunanların Yalova'nın Teşvikiye ve Çımarcık köylerinde halkı öldürüp katlettikleri” anlatılarak “Yalova'ya bağlı Teşvikiye köyüne silah arama bahanesiyle gelen Yunanların halktan sekiz-dokuz kişiyi katlettikleri, çok sayıda Müslüman'ı sopa ve dipçiklerle dövdükleri, Çımarcık halkını camiye doldurup dayaktan geçirdikleri, pek çok kişinin ağır şekilde yaralandığı, Yunanlar tarafından kesilmek istenen iki Müslüman'ın yerli Hıristiyanlarca kurtarıldığının haber alındığı²¹” belirtiliyordu.

21 Ocak 1921 tarihli Yunanların Hüdavendigâr, İstanbul ve Aydın vilâyetlerinde; Karesi, İzmit, Kale-i Sultaniye ve Kütahya sancaklarında ve Trakya'da yaptıkları katliamların raporlarında: “Yunan ordusunun Katırlı, Ergene ve Kocadere köylerini işgal etmesi üzerine köy halkından 36 kişi, Yunan subayıyla görüşmek ve maksatlarını anlamak üzere gitmiş iken içlerinden iki Ermeni ve Müslüman katledildikten sonra diğerlerinin harp gemilerine alınarak Gemlik kenarına götürüldükleri ve yine Yalova'nın Teşvikiye köyünde Yunanların dokuz kişiyi katledip diğerlerine de darp ve işkence ettikleri²²” belirtiliyordu.

21 Nisan 1921 tarihli Dahiliye Nezâreti'nden Sadâret'e gönderilen tahriratta: “Yunanların Orhangazi, Gemlik ve Yalova'da Müslümanları öldürdükleri ve mallarını çaldıkları” ifade ediliyor, devamında da “sadece Yalova'daki on bir köyü yakıp köyün ahalisini katlettikleri, ahalinin mal ve hayvanlarını götürdükleri, katliamdan korkan civar köy ahalisinin Çımarcık'ta toplandığı, kaza merkezinde bulunan Müslüman idareci ve memurların tutuklandığı, katliamın durdurulması, Müslümanların can, mal ve namuslarının emniyet altına alınması için acilen tedbir alınması gerektiği²³” üzerinde duruluyordu.

²⁰ BOA, HR. SYS, 2619/45.

²¹ BOA, HR. SYS, 2620/39.

²² BOA, HR. SYS, 2611/2.

²³ BOA, DH. Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (KMS.), 60-2/7.

21 Mayıs 1921 tarihli Yalova ahalisinden İstanbul Küçükmustafapaşa'da Gülcami Mahallesi'nde oturan Said tarafından Dersaâdet Merkez Komutanlığı'na gönderilen arızada: "Yunan işgal kuvvetlerinin İzmit ve Yalova'da katliam ve soygun yaptıkları, Yunanların Yalova civarındaki on dört köyü yağmalayıp ateşe verdikleri, kaçamayanları camiye doldurup yaktıkları, Müslümanların bulunduğu yerlerde dikili bir ağaç dahi bırakmadıkları; özel tahkik komisyonu oluşturulup bu facianın tek tek tespit edilmesi ve yöre halkının zararlarının tazmin edilmesi hususunda İtilâf Devletleri nezdinde teşebbüste bulunulması"²⁴ isteniyordu.

29 Mayıs 1921 tarihli Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: "Yunan askerleriyle Rum ve Ermeni çetelerinin Orhangazi ve Yalova'nın köylerinde Müslümanları katledip eşyalarını yağmaladıkları belirtiliyordu. Tahriratın devamında ise Yunan askerleriyle yerli Rum ve Ermenilerden oluşan çetelerin Yalova kazasına bağlı Kocadere-i Bâlâ, Kocadere-i Zir, Gacık, Dereköy, Burhaniye, Kirazlı ve Taşköprü gibi Müslüman köylerine saldırarak halkın para, eşya ve hayvanlarını yağmaladıkları, köylerini yaktıkları, kadınlara tecavüz ettikleri, halktan pek azının katliamdan kurtulabildiği, Kocadere-i Bâlâ ve Kocadere-i Zir köylerini yaktıktan sonra köylüleri Yalova'ya göndereceklerini söyleyerek kayıklara bindirdikleri; Müslümanları denize açılır açılmaz bomba ve kurşunlarla imha ettikleri ve köy halkından geriye kalanları da büyük bir eve toplayıp yakarak ve pencereden atlayıp yangından kurtulmaya çalışanları da silahla vurarak katlettikleri ve bu katliamı gerçekleştirenlerin yerli Rum ve Ermeniler olduğunun anlaşıldığı"²⁵ bildiriliyordu.

4 Ağustos 1921 tarihli Dâhiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta ise: "Yalova, Gemlik ve Orhangazi'de Yunanların, Rum ve Ermeni çeteleriyle birlikte Müslümanları katledip Müslümanların mallarını yağmaladıkları" belirtildikten sonra devamında "Yalova'nın işgali sırasında Yunanlıların Müslüman halktan zorla topladıkları malları yerli Rum ve Ermenilere dağıttıkları, Rum ve Ermenilerden oluşan çetelerin Müslümanların ırz ve namuslarına tecavüz ettikleri; ihtiyar, çocuk, kadın ayırt etmeksizin halkın

²⁴ BOA, HR. SYS, 2624/74.

²⁵ BOA, HR. SYS, 2625/16.

bir kısmını kayıklara bindirip denizde boğdukları, bir kısmını karada katlettikleri, büyük bir kısmını da evlere doldurup yaktıkları, mal ve eşyalarını gasbettiklerinin anlaşıldığı²⁶ belirtiliyordu.

6. Yunanların Halkı Göçe Zorlamaları

İzmir'i işgal eden Yunanlar kısa bir süre sonra Bursa ve çevresini de işgal etmişlerdi.

Megali Idea'yı hedefleyen Yunanlar, bu sınırlarının içine Yalova'yı da almışlardı. Yunanların Bursa ve Yalova bölgesini işgalinden güç alan ve aşırı derecede şımaran yerli Rumlar ve Ermeniler, Müslümanları bu topraklardan toptan atma girişimlerine başlamışlar, yani bu toprakları boşaltmak ve Büyük Yunanistan'ı kurmak hevesine girişmişlerdi.

Yunanların bölgeyi işgaliyle başlayan bu süreç, zamanla Müslümanlar açısından can kurtarma hadisesine dönüşmüştü. Müslümanlar ya köylerini terk edecek ya da Rumların elinde feci şekilde öleceklerdi.

Rum ve Ermeni çeteleri yıllarca birlikte yan yana yaşadıkları Müslümanları köylerinden atmaya ve onları öldürmeye başlamışlardı. Yunanların ve Rumların amacını anlayan Müslüman köylüler, Yunanların ve Rumların köylerine gelmelerinden evvel köyleri boşaltıp dağlara sığınmış veya fırsatını bulup civar vilâyetlere, oradan da İstanbul'a kaçmak zorunda kalmışlardı. Aynı zamanda bu süreç açlık, sefalet ve yokluğu da beraberinde getirmişti.

Yunan ordusu, Rumların ve Ermenilerin sivil halka yaptığı zulümlere seyirci kalıyor, hatta onları teşvik bile ediyordu. Bu baskıların ve öldürmelerin artması üzerine Müslümanlar da köylerde kendilerini savunmak için çeteler kurmaya başlamışlardı.

Kırım'ın işgali ile başlayan ve uzun süre devam eden göç yine kapıya dayanmıştı. Daha yeni savaştan çıkmış ve aynı zamanda yeniden savaşa hazırlanan Osmanlı Devleti'nin elinde avucunda bir şey kalmamıştı. Devlet,

²⁶ BOA, HR. SYS, 2627/2.

bütün olumsuzluklara rağmen muhacirlere her türlü yardımı yapmaya çalışıyordu. İşgallerle birlikte yokluklar da başlamıştı.

Ekim 1919 tarihli İzmit Mutasarrıflığınca Hüdavendigâr Valiliği aracılığıyla Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen telgrafta: "Yalova'da yardıma muhtaç olan Müslüman, gayrimüslim ve muhacirlere Amerikalıların yapmak istedikleri yardımdan yararlanmak isteyenlerin sayısı 8.036²⁷" olarak belirtiliyordu.

Yunanların elinden sağ kurtulabilenler genellikle, onlar gelmeden önce bölgeden kaçmış bulunanlardı; ama kimi de evinden zorla çıkarıldığı için kurtulabilenlerdi. Göç genellikle Adapazarı ve İstanbul'a yapılmakta idi.

McCarthy eserinde "Kasım 1920 yılının ilk haftasında Kuvâ-yı Milliyecilerle rastgele bir çatışmanın ardından Karamürsel kasabası Yunan birliklerince bütünüyle talan edilmişti. Karamürsel çevresindeki 14 köy yakılmış, Türk memurlar Yalova'ya götürülmüştü. Halkın geri kalan kısmı ise gemilere bindirilerek İzmit Körfezi'nin kuzey kıyısına aktarılmıştı. O kitlenin çoğunun da sığınmacı olarak İstanbul'a geldiği bildirilmişti".

Yine McCarthy'nin kitabında Haziran 1920 tarihinde Muhtelit Araştırma Komisyonu üyesi yüksek komiserinin beyanına dayanarak: "Kızılhaç'a sığınmacıları taşıma konusunda yetki verilmesine rağmen Yunan askerî makamlarının anlaşılmasız katı tutumlarını sürdürerek halkın taşınmasına engel olma yolunu tercih ettiklerini, Yalova'daki Yunan komutanın özellikle engel çıkaranların başında yer aldığını, görünüşe bakılırsa Yunan askerî makamlarının Rum ve Ermeni eşkıya çeteleriyle pek içli dışlı, hatta onların fazlaca etkisi altına girdikleri görüldüğünü"²⁸ belirtmektedir.

13 Aralık 1920 tarihli Harbiye Nezâreti'nden Sadâret'e gönderilen tahrirde: "Yunanların Boğazlar ve Marmara havzasındaki Müslümanlara imha ve tehcir planı uyguladığı, Karamürsel ve Yalova'da çok sayıda köyün tahrip olunduğu Yunanlıların bütün bunlardan asıl maksadının Boğazlara ve Marmara

²⁷ BOA, DH. KMS. 51-2/28.

²⁸ McCarthy, a.g.e., s. 319.

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

havzasındaki Müslümanları imha ve göç ettirmek olduğunun anlaşıldığı" belirtilmekte idi²⁹.

Yunanların Müslümanları planlı bir şekilde göçe zorladıklarına dair canlı şahitlerin anlattıklarından çok değişik olaylara tanık olmaktadır.

Araştırmacı Ahmet Akyol'un savaşa katılanlarla yaptığı röportajlarda anlatılan aşağıdaki satırlar hayli dikkat çekicidir: "*Yunan işgalindeki bölgede şiddet ve korku egemendi. Türk halkı güvenlik içinde değildi. Türklerin geleceği tehlikede idi. Korunmasız çocuklar, yaşlı erkek ve kadınlar daha güvenli yerlere gönderilmeli idi. Yalova Kaymakamı Demir Hulusi Bey Güneyköy'e geldiğinden köylüler de Güneyköy'de toplanmaya başlamış; sayı yaklaşık 5.000 kişiye ulaşmıştı. Bölgedeki müfrezeler ve emniyet girişimleri sayesinde halk belli bir yere toplanarak oradan Yalova tarihinde önemli bir yer tutan tarihi göç başlamıştı*"³⁰.

Akyol aynı eserinde göç dönemini anlatmaya devam ederek: "*Nisan 1921 tarihinde Yunanlıların katliamının başladığı ve göç hazırlıklarının yapıldığı sırada Çımarcık, Kocadere ve Akköylülerden bazıları: "Bizim Rumlarla aramız iyi" diyerek göçe katılmamışlardı; ancak göç edenler kurtulmuş, göç etmeyenler ise vahşice öldürülmüşlerdi*"³¹.

Yöre halkından imkân ve fırsat bulanlar sallarla, kayıklarla dolaşarak Çımarcık'tan İstanbul'a kaçmaya çalışmışlardı"³².

Kapaklı (Kabaklı) köyünde bulunan Yalova Kaymakamı Demir Hulusi Bey Yalova, Orhangazi ve Gemlik'in köylerinden göç edip gelenlerden meydana getirdiği 1.000 kişilik bir tabur kurmuştu"³³.

18 Kasım 1920 tarihli Meclis-i Vükelâ mazbatasında: "*Yalova ve Karamürsel'de Yunanlıların ve mahallî Rumların Müslüman ahaliye karşı yaptıkları mezalimin günden güne genişleyerek artmakta olduğu, canını ve namusunu kurtarmak için oturdukları yerleri terk etmek isteyen Müslümanların*

²⁹ BOA, HR. SYS. 2620/58.

³⁰ Akyol, a.g.e., s. 58.

³¹ Akyol, a.g.e., s. 58-59.

³² Akyol, a.g.e., s. 65.

³³ Akyol, a.g.e., s. 67.

Yunan kıtalarınca engellendiği" beyan edilmişti. Bu beyan üzerine meclisin kararında "*Şikâyet edilmekte olan mezalim hakkında tahkikat yapılarak gerekli önlemlerin alınması ve buraya mümkünse İngiliz memurların çağırılması yahut muhtelit bir komisyon gönderilmesi için acilen teşebbüste bulunulması*"³⁴ isteniyordu.

21 Kasım 1920 tarihli Dahiliye Nezâreti'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne gönderilen tahriratta: "*Karamürsel'in işgali üzerine mahalli memurlar Yunanlılar tarafından cebren Yalova ve Gemlik cihetlerine sevk olunarak yalnız hakim ve müftülerin mahallerinde kaldıkları, bu suretle sevk edilen memurların avdetlerine imkân olup olmadığı tayin edilemediğinden hükümet işlerinin aksamadan yürümesi için gereğinin yapılması*"³⁵ isteniyordu.

30 Kasım 1920 tarihli Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden gönderilen tahriratta: "*Çınarcık civarındaki Teşvikiye köyüne gelen Yunan askerlerinin Müslüman ahaliyi maruz bıraktıkları gasp ve öldürme olaylarının durdurulması için gerekli teşebbüslerde bulunulması ve zulmün önlenmesi*"³⁶ isteniyordu.

16 Aralık 1920 tarihli Meclis-i Vükelâ mazbatasında: "*Şarkî Trakya, Aydın ve Hüdavendigâr vilâyetleriyle Yalova, Karamürsel, İzmit ve Karesi gibi Marmara havzasından İstanbul'a gelip açlık ve sefaletle mahkûm olan muhacir ve mültecilerden hiç olmazsa muhtaç olanların iase ve iskân masraflarının karşılanması için İstanbul Muhacirin Müdüriyeti'ne 1.500 lira avans verilmesi*"³⁷ kararlaştırılmıştı.

7 Mayıs 1921 tarihli Dahiliye Nezâreti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti'nden Sadâret ve Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tezkirede: "*Yalova ve Gemlik muhtarları ve eşraftan beş kişinin yaptığı müracaatta: Yunanlılarca teşvik edilen Rum ve firari Ermeni çeteleriyle birlikte hareket eden Yunan askerleri tarafından Yalova kazası mülhakatından on bir köyün tamamen yıkılıp ve ahaliden bir kısmının kaledildiği, kadınların ırzlarına geçildiği, ahaliye ait mal ve eşyaların tamamen gasp ve yağma olunduğu, ölenlerin cesetlerinin*

³⁴ BOA, Meclis-i Vâlâ (MV), 220/214.

³⁵ BOA, DH. EUM. Memurîn Kalemi (MEM), 118/73.

³⁶ BOA, DH. EUM. AYS, 48/41.

³⁷ BOA, MV, 220/270.

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

kaldırılmasına izin verilmediği; Çalıcı, Zindaniye, Güllük ve Ortaburun köyleri ahalisinin korkularından köylerini terk ile Çınarcık'ta toplandıkları, hayatlarının tehlikede olduğu, yine Yalova'nın Ortaburun köyü ahalisinden olup Gemlik mülhakatından Kapaklı (Kabaklı) köyü yoluyla firar ederek İstanbul'a iltica eden Hafız Harun Efendi'nin ifadesine göre ihtiyar, çocuk ve kadınların dahil olduğu halde Yalova mülhakatı ahalisinin Yunanlılar ve yerli Rum çeteler tarafından katliam edilmekte olduğu ve içlerinden canlarını kurtaracakların bir kısmı dağlara, bir kısmı da Gemlik kazası köylerine iltica etmiş ise de bunların hayatlarının tehlike altında olduğu; bu zulümden kurtarılmalrı için yetkililerin teşebbüste bulunmaları³⁸ isteniyordu.

20 Mayıs 1921 tarihinde Muhtelit Araştırma Komisyonu'nun bölgeden göçenlerle birlikte İstanbul'a döndüğü bir dönemde Yalovalı iki köylünün tahtalar üzerinde iki gün ölümle pençeleşerek Büyükkada'ya geldiği haberi alınmıştı.

"Kocadere halkından Mehmet oğlu Mehmet ve İbrahim oğlu Hasan katliamlar başlayınca dağlara çekilmişlerdi. 45 gün ot ve ağaç yiyerek hayatta kalmaya çalışmışlardı. Bu iki köylünün dağlarda 45 gün yaşadktan sonra, gizlice Yalova'dan kaçmayı başarmaları Yunan Ordusu'nun da dikkatini çekmişti. Yunanlılar bu iki köylünün macerasını öğrenince dağlara kaçmış ve oralarda saklanan Müslüman halkı aramaya başlamıştı³⁹".

"Haziran 1921 tarihinde yerli Rumların da yağmaya başlaması üzerine yöredeki köylüler daha güvenli olan Yalova'ya taşınmışlardı. Bu sırada Hilâl-i Ahmer Heyeti de Yalova'ya gelmiş; bir grup göçmeni alıp İstanbul'a götürerek Davutpaşa Kışlası'na yerleştirmişti. 15 gün sonra Hilâl-i Ahmer Heyeti tekrar Yalova'ya gelmişti. Bu sefer yanlarında Gülcemal ve Gülnihal'in de bulunduğu 3-4 vapur getirmişlerdi. Böylelikle Yalova'da Müslüman halktan kimse kalmadı⁴⁰".

Nihayet yapılan teşebbüsler netice veriyor ve İtilâf Devletleri bir muhtelit komisyon kurarak mezalimi araştırmaya karar veriyordu.

³⁸ BOA, DH. KMS, 60-2/7 ve 60-2/55.

³⁹ Akyol, a.g.e., s. 79.

⁴⁰ Akyol, a.g.e., s. 160.

7. Tahkik Heyeti Raporu

26 Mayıs 1921 tarihli Dâhiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta ise: *"Yalova, Gemlik ve Orhangazi'de yerli Yunan ve Rumların yaptıkları mezalimi araştıran İtilâf Devletlerinin raporu yayınlanıyordu. Genelde sahil şeridinde sürdürdükleri araştırmalarda kendilerine, daha iç bölgelerdeki katliamlarla ilgili detaylı bilgi verilmişti"⁴¹.*

29 Mayıs 1921 tarihli Dâhiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta, Yunan askerleriyle yerli Rum çetelerinin Gemlik, Orhangazi ve Yalova kazalarına bağlı köylerde yaptıkları katliamlar hakkında İtilâf Devletleri Tahkik Heyeti'nin yaptığı incelemeler sonucunda: *"Yalova'nın Engere köyünde bulunan büyük bir çukurda süngü ve kurşunla katledilmiş yirmi-otuz kadar ceset, yine bir bostan kuyusunda da yüzlerce ceset bulunduğu, sahile uzaklığı sebebiyle heyetin gitmediği otuz üç köyde 8.000'i aşkın Müslüman'ın katledildiği, Müslüman köylerinin yağmalanıp yakıldığı, bazı köylülerin katliamdan kaçarak kurtulduğu"⁴²* sonucuna ulaşılmakta idi.

8. Memurların Yalova'yı Terk Etmek Zorunda Kalmaları

19/21 Haziran 1921 tarihli Yalova Hapishane Müdüriyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: *"Yalova Hapishane müdürü iken Yunan işgali dolayısıyla Dersaadet'e gelen İbrahim Efendi, nisa gardiyanı Vesile Kadın, gardiyan Abdurrahman Ağa, eski gardiyan Halil İbrahim Ağa'nın alamadıkları maaşların ödenmesi"⁴³* talep edilmişti.

Yine 19 Temmuz 1921 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: *"İşgal sebebiyle vazifelerinden ayrılarak Dersaadet'e gelen Yalova ve İzmit muallim ve muallimelerinin ödenmemiş maaşlarının İstanbul Vilayeti Hususi Bütçesi'nden ödenmesi"⁴⁴* kararı alınmıştı.

2 Ağustos 1921 tarihli İstanbul Valiliği'ne yazılan tahriratta: *"İşgal sebebiyle vazifesinden ayrılarak Dersaadet'e iltica eden Yalova Kazası*

⁴¹ BOA, DH. KMS, 60-2/20.

⁴² BOA, HR. SYS, 2615/8.

⁴³ BOA, DH. Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti (MB. HPS), 133/12, 13, 15, 17.

⁴⁴ BOA, DH. Umum-ı Mahalliye-i Vilâyât Müdüriyeti (UMVM), 44/28.

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

*Muhasebe-i Hususiye Memuru Ahmed Faik Efendi'nin birikmiş maaşlarının İstanbul Vilâyeti Hususi Bütçesi'nden ödenmesi*⁴⁵ istenmekteydi.

Yine 11 Ağustos 1921 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta "*İşgal dolayısıyla Dersââdet'e iltica eden Yalova Kazası İbtidâî Mektebi Muallimi Niyazi ve İzmit Darülmuallimîn Kâtibi ve Ambar Memuru Mehmet Şevket Efendilerin ödenmemiş maaşlarının İstanbul Vilâyeti Hususi Bütçesi'nden ödenmesi*⁴⁶" istenmişti.

23 Ağustos 1921 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: "*İşgal dolayısıyla Dersââdet'e gelmek zorunda kalan Yalova Kazası Merkez Zükûr Mektebi Muallimi Süleyman Şevket ile Geyve'nin Çınardibi Muallimi Hafız Ali Efendilerin birikmiş maaşlarının İstanbul Vilâyeti Hususi Bütçesi'nden ödenmesi*⁴⁷" talep edilmekteydi.

29 Ekim 1921 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: "*İşgal dolayısıyla vazifesinden ayrılarak Dersââdet'e gelen Yalova Muhasebe-i Hususiye Memuru Faik Efendi'nin ödenmemiş maaşlarının İstanbul Vilâyeti Hususi Bütçesi'nden verilmesi*⁴⁸" istenmekteydi.

Yine 10 Kasım 1921 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: "*Yunanlar tarafından yakalandıktan sonra Dersââdet'e gelen Yalova Muhasebe-i Hususiye Memuru Ahmed Faik Efendi'ye harcırahının İstanbul Vilâyeti Hususi Bütçesi'nden verilmesi gerektiği*⁴⁹" belirtiliyordu.

16 Ocak 1922 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: "*Yunan baskısı yüzünden Dersââdet'e iltica mecburiyetinde kalan Yalova Kazası'nın Çınarcık Müslim Karyesi İbtidâî Zükur*

⁴⁵ BOA, DH. UMVM, 44/32.

⁴⁶ BOA, DH. UMVM, 44/97.

⁴⁷ BOA, DH. UMVM, 44/54.

⁴⁸ BOA, DH. UMVM, 44/92.

⁴⁹ BOA, DH. UMVM, 44/94.

*Mektebi Muallimi Mehmed Emin Efendi'nin birikmiş maaşının ödenmesi talep*⁵⁰” edilmişti.

8 Şubat 1922 tarihli Maarif-i Umumiye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta: “*Harp dolayısıyla Dersâdet'te bulunan Yalova Kazası İnas Mektebi Hademesi Azize Hanım'ın birikmiş maaşlarının verilmesi talebi*⁵¹” bildirilmişti.

9. İşgal Müddetince İstanbul'a Göçen Mülteciler

İşgal müddetince İstanbul'a göç etmek zorunda kalan Yalova mültecilerinin sayısı hakkında, 1 Kasım 1922 tarihli Polis Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen yazıda: “*İstanbul'da bulunmakta olan Yalova Müslüman muhacirlerinden 509 muhacirin Yalova'ya geri sevk edildikleri*⁵²” bildirilmekteydi. Adapazarı'na göç etmek zorunda kalanların sayısı ve akıbeti hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır.

10. Yunanlarca Yunanistan'a Götürülen Bazı Kimselerin Kurtarıma Teşebbüsleri

Yunanlar, işgal ettikleri bölgelerdeki müfreze reislerini veya kendilerine zararlı olabileceğini gördükleri şahısları Yunanistan'a göndermişlerdi.

29 Kasım 1922 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderilen bir yazıda: “*Yalova'nın Kocadere köyünden Yunan işgal kuvvetlerince Atina'ya götürülen kızların iade edilmeleri*⁵³” talebine değinilmektedir.

17 Ocak 1922 tarihinde Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhaslığı'ndan Atina Maslahatgüzârlığı'na gönderilen tahriratta ise: “*Yalova'nın Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ve yakılması esnasında Yunanistan'a götürülen ve bir Ermeni nezdinde hizmetçilikte bulunan hemşiresi Hanife bint-i Mehmed'in*

⁵⁰ BOA, DH. UMVM, 165/102.

⁵¹ BOA, DH. UMVM, 41/91.

⁵² BOA, DH. EUM. AYS, 64/20.

⁵³ BOA, HR. İstanbul Muhassıllığı (İM), 62/75.

YALOVA VE ÇEVRESİNDEN GÖÇLER

kurtarılması talebini havi Mahmud imzalı dilekçe üzerine maslahatgüzârlıkça gereken teşebbüste bulunulması ve neticesinin bildirilmesi⁵⁴" isteniyordu.

25 Eylül 1922 tarihli Dâhiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta da: "Yalova ve Edremit'te Müslümanlara işkence edip, onları yaktıktan sonra mallarını çalan şahısların suç cetvelleriyle İngilizlere teslim edildiği, Yalova'nın Kocadere köyünde beş yüz Müslüman'ı bir eve toplayıp gazla yakan ve pencereden atlayanları kurşunla şehit eden Vasil, Yani ve arkadaşlarının suçları şahitler, tahkik ve zabıt varakası ile sabit olup üzerlerindeki para ve eşya ile birlikte tebligat gereğince İngiliz subaylarına teslim edilirse de İngilizlerce serbest bırakılacağı anlaşıldığı, hukuka aykırı bir durum karşısında siyasî girişimlerde bulunulup bunların Osmanlı mahkemelerine verilmelerinin sağlanması gerektiği, suçlarını gösterir cetvelin eke konulduğu⁵⁵" belirtiliyordu.

Sonuç

İzmir'i işgal eden Yunanlar bir süre sonra da Bursa ve çevresini işgal etmişlerdi. Başlangıçta halka iyi davranmaya çalışan Yunanlar bir süre sonra gerçek yüzlerini ortaya koymuşlardı.

Megali İdea'yı hedefleyen Yunanlar bu sınırlarının içine Yalova'yı da almışlardır. Yunanların Bursa ve Yalova bölgesini işgalinden güç alan ve aşırı derecede şımaran yerli Rum ve Ermeniler Müslümanları topraklarından atma girişimlerine başlamışlardı.

Yunanlar önce halka korku salarak onları göçe mecbur tutmuş, ardından kalan ve göçmeyenleri ise öldürmüşlerdi. Yunanların ve Rumların amacını anlayan Müslüman köylüler, köylerini boşaltıp dağlara sığınmış veya fırsatını bulup civar vilâyetlere ve İstanbul'a kaçmak zorunda kalmışlardı. Aynı zamanda bu süreç açlık, sefalet ve yokluğu da beraberinde getirmişti.

Yunan Ordusu ile Rum ve Ermeni çetelerinin işgal ve baskısı altında kalan Müslüman halk her türlü baskıya karşılık atadan dededen kalma silahlarla

⁵⁴ BOA, HR. İM, 138/48.

⁵⁵ BOA, HR. SYS, 2632/73; Yunanların yaptığı katliamların ayrıntıları için bkz. Akyol, *a.g.e.*, s. 51-196; Taner, *a.g.e.*, s. 34-89, 111-139.

yerli müfrezeler kurarak direnmeye devam etmişlerdi. Bu müfrezeler hem Yunan Ordusu'yla hem de Rum ve Ermeni çeteleriyle çarpışmışlardı.

Yunan işgali boyunca büyük miktarda halk civar vilayetlere ve İstanbul'a bin bir zorlukla göç etmek zorunda kalmışlardı. Bu işgal sırasında kimisi şehit olmuş, kimisi evsiz barksız kalmış, kimisi de canını zor kurtarabilmişti. Bu dönemde Yalova'dan İstanbul'a göçenlerin sayısı 509 olarak tespit edilmişti. Bu insanlar Yunanların bölgeden temizlenmesinden sonra tekrar eski topraklarına dönmüşlerdi.

Abstract

EMIGRATIONS FROM YALOVA AND ITS SURROUNDINGS DURING TURKISH WAR OF INDEPENDENCE

The Greeks, after the occupation of Izmir (Smyrna), took the city of Bursa as well. Though the Greek occupation army initially tried to well behave to the Turkish population, it soon began to conduct many terrible atrocities. The Greek plan was to realize the Megalo-Idea Project which aimed at the setting up of the greater Greece. When the Greek Army occupied Yalova the non-Muslim population in the region such as the Greeks and Armenians began to expel Muslims from the region. The Greeks, first of all, tried to intimidate the Muslim population by all means and then they began to kill the ones who failed to emigrate. When atrocities of the Greek Army was heard, the Muslims began to escape towards Istanbul facing with many difficulties such as famine, death and diseases. Meanwhile the healthy male population of Yalova embarked a resistance movement with lack of ammunitions and their old rifles. They set up Muslim Corps and began to fight with the greek Army as well as Grek and Armenian bands.

During the occupation period many Muslim people became martyrs and many of them lost their health and wealth. About 500 people left Yalova for Istanbul in this terrible period. Only after the Greek Army had been badly defeated did the Muslim emigrants return to their homes in Yalova.

Keywords: Yalova, Izmir, Istanbul, Armenians, Greeks, the Ottoman State.